

Inflační nerovnost v České republice

Davit Adunts – Bohdana Kurylo – Jitka Špeciánová

Shrnutí

- Analýzou dat ze Statistiky rodinných účtů a dat o indexu spotřebitelských cen jsme zjistili, že míry inflace specifické pro jednotlivé skupiny českých domácností jsou velmi podobné míře inflace pro celkovou populaci nezahrnující seniory.
- Jedinou výjimkou jsou domácnosti rodičů-samoživitelů, které v roce 2022 čelí vyšší inflaci.
- Inflace v kategorii bydlení, voda, elektřina, plyn a další energie je vyšší u domácností s nízkými příjmy a u domácností rodičů-samoživitelů než u domácností s vyššími příjmy a domácností se dvěma rodiči. Největší rozdíl je viditelný u domácností s jedním rodičem, pro které rostoucí ceny bydlení, vody, elektřiny, plynu a dalších energií představují 40,15 % celkové inflace oproti 28,44 % u úplných rodin.
- Přestože rostoucími životními náklady jsou zasaženy všechny české domácnosti, ve vládní pomoci by měly být upřednostněny domácnosti samorodičů a domácnosti s nízkými příjmy.
- Snížení kupní síly od dubna 2021 do dubna 2022 v důsledku inflace pro nízkopříjmové domácnosti a domácnosti rodičů-samoživitelů jsme vypočetli ve výši 15 179 Kč, resp. 20 445 Kč.
- Ve státech EU se používá v praxi sedm typů politik pro zmírňování dopadů vysokých cen energií na domácnosti a firmy. Nejčastěji se jedná o sociální dávky ohroženým skupinám obyvatel (vč. voucherů na spotřebu energií), cenové regulace a změny v daňových sazbách u spotřeby energií.

Úvod

Po letech velmi nízkých měr inflace její výše v červnu 2022 přesáhla 17 % (ČSÚ). Inflace obecně znehodnocuje příjmy a úspory, přerozděluje bohatství od věřitelů ve prospěch dlužníků a její vyšší hodnoty zesilují nejistotu obyvatel ohledně budoucnosti. Inflace nedopadá na všechny stejně. Je známou skutečností, že domácnosti s různými příjmy a složením rodiny se liší v alokaci spotřebních výdajů mezi různé komodity. Například české nízkopříjmové domácnosti alokují vyšší podíly svých výdajů do bydlení a nákupu potravin ve srovnání s vysokopříjmovými domácnostmi. Při růstu cen bydlení či potravin jsou proto nízkopříjmové domácnosti silněji postiženy růstem životních nákladů než domácnosti vysokopříjmové. Rozdíly v podílech spotřebních výdajů mezi různými skupinami obyvatel vytvářejí inflační nerovnost (Amble – Stewart, 1994; Garner –

Johnson – Kokoski, 1996; Hobijn – Lagakos, 2003; Hobijn – Lagakos, 2005; McGranahan – Paulson, 2005).

Kvantifikace dopadů inflace na zranitelné skupiny obyvatel pomůže vyhodnotit, zda jsou kompenzace navrhované českou vládou dostatečné. Hlubší analýza specifické míry inflace pro různé skupiny českých domácností také pomůže tvůrcům politik lépe identifikovat nejvíce zasažené skupiny obyvatelstva a navrhnout účinnější politiky. Shrnujeme zde hlavní poznatky z analýzy dopadů inflace na české domácnosti realizované ve VÚPSV/RILSA (Adunts – Kurylo – Špeciánová, v tisku). Cílem studie bylo vytvořit indexy spotřebitelských cen (CPI) pro zranitelné skupiny obyvatel České republiky (z hlediska příjmu a složení rodiny), vypočítat jejich meziroční ztrátu kupní síly a popsat zahraniční praxi zaměřenou na zmírňování dopadů rostoucích cen.

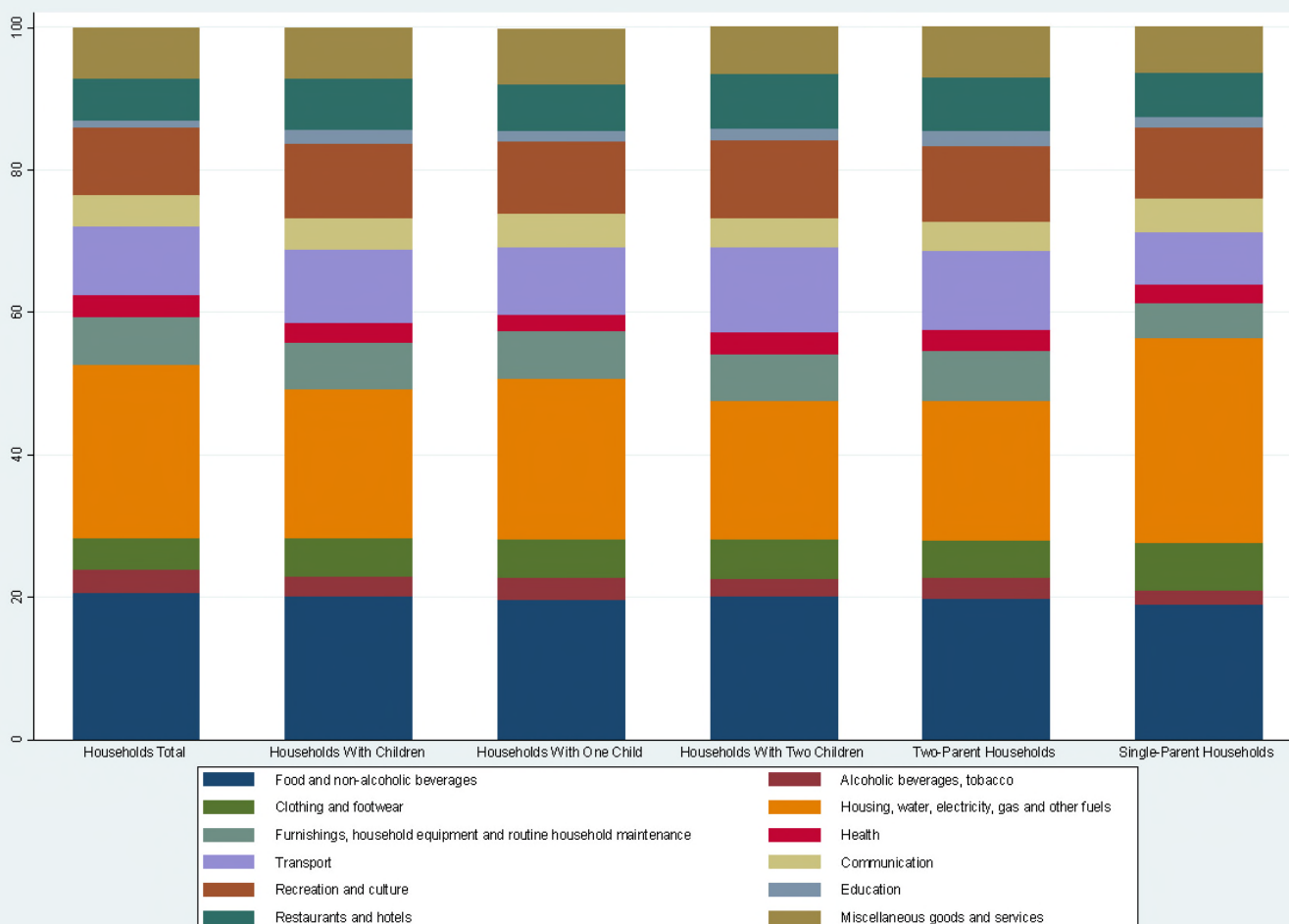
Svámi policy briefs nabízí VÚPSV stručná shrnutí odborných poznatků a kvalifikovaná doporučení ohledně aktuálních témat sociální politiky.

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i., (VÚPSV) je veřejnou výzkumnou institucí provádějící aplikovaný výzkum v oblasti práce a sociálních věcí na regionální, celostátní i mezinárodní úrovni. Vykonává rovněž konzultantskou činnost, organizuje konference a vydává odborné publikace.

Hlavní zjištění

- Příjmově nejnižší a druhý nejnižší příjmový kvantil domácností vynakládá relativně větší část svých výdajů na potraviny a nealkoholické nápoje a taktéž na bydlení, vodu, elektřinu a další energie ve srovnání se čtvrtým a pátým příjmovým kvantilem.
- Graf č. 1 znázorňuje výrazně větší relativní podíl výdajů na bydlení, vodu, elektřinu a další energie domácností s jedním rodičem. Z toho vyplývá, že rostoucí ceny energií silněji pocítují domácnosti rodičů-samoživitelů než úplné rodiny.

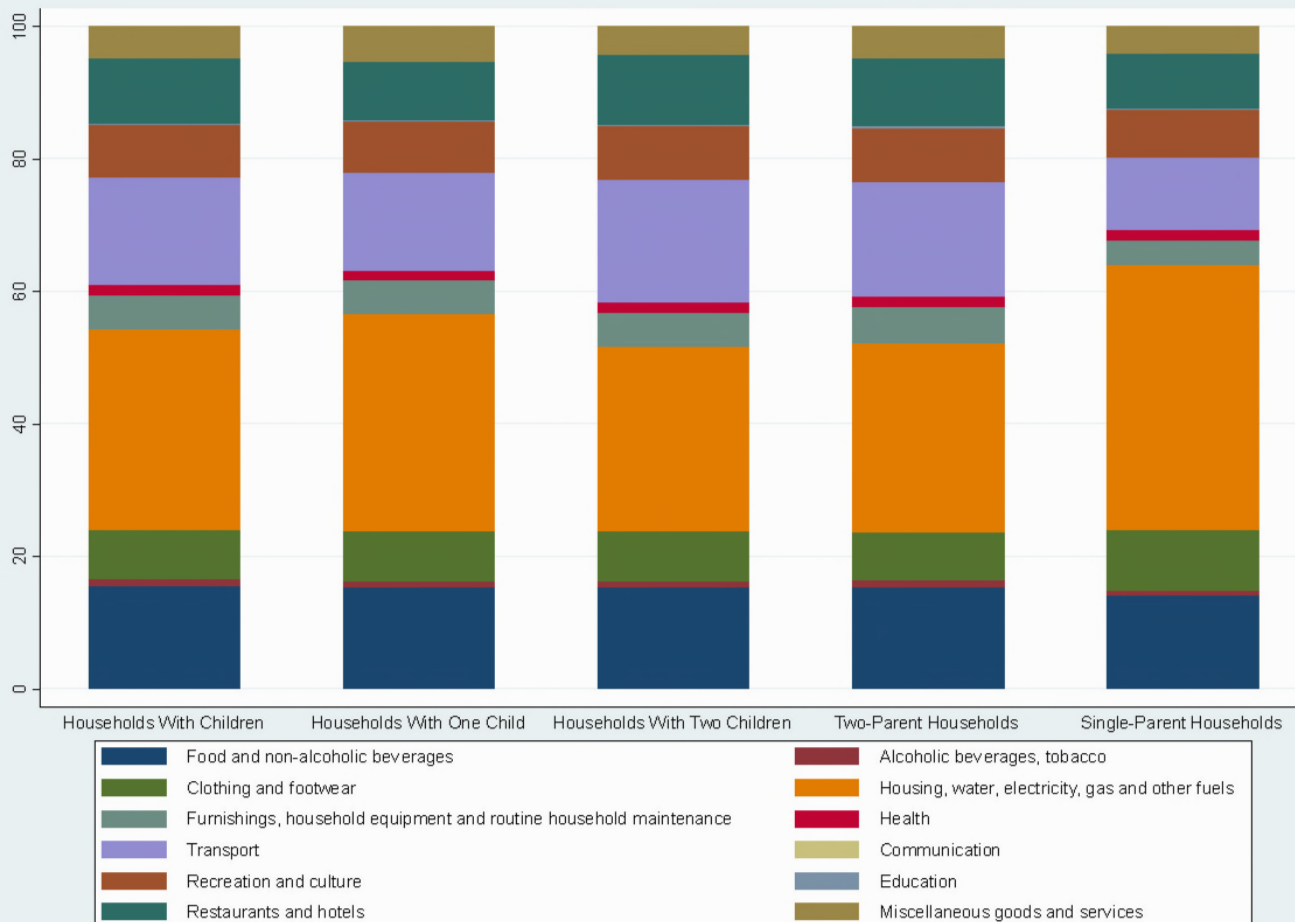
Graf č. 1 Výdaje českých domácností dle typů domácností (2020)

Zdroj: Vlastní výpočty na základě dat ČSÚ

- Vypočítali jsme meziroční změnu CPI pro každou skupinu obyvatel a porovnali ji s kumulativní mírou inflace pro celkovou populaci nezahrnující seniory. Domácnosti s jedním rodičem čelí v roce 2022 vyšší inflaci ve srovnání s domácnostmi se dvěma rodiči. Tento rozdíl je však malý (0,5procentního bodu).
- Podíl cen bydlení, vody, elektřiny, plynu a dalších energií na celkové inflaci je výrazně vyšší u nízkopříjmových a neúplných domácností než u vysokopříjmových a domácností se dvěma rodiči. Rozdíl je největší, jak je patrné z grafu č. 2, u domácností rodičů-samoživitelů, pro které inflace z bydlení, vody, elektřiny, plynu a dalších energií představuje 40,15 % celkové inflace oproti zhruba 28,44 % u domácností s oběma rodiči.

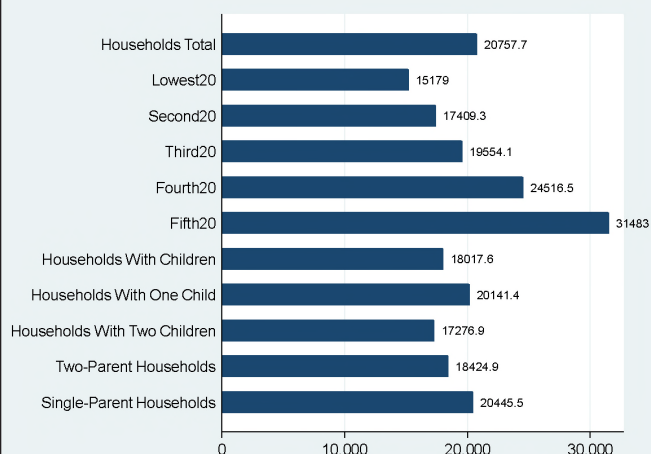
Graf č. 2 Příspěvky k meziroční změně CPI různých kategorií produktů dle typů domácností (duben 2022)

Zdroj: Vlastní výpočty na základě dat ČSÚ

- V důsledku inflace domácnosti ztratily část své kupní síly. Vypočítali jsme, jak přesně velká byla tato ztráta. Graf č. 3 ukazuje, že průměrná domácnost ztratila od dubna 2021 do dubna 2022 na kupní síle 20 757 Kč. Domácnosti s dětmi přišly inflací o 18 018 Kč. Ztráta kupní síly domácností v nejnižším příjmovém kvintilu a domácností rodičů-samoživitelů dosahovala výše 15 179 Kč, resp. 20 445 Kč.
- Členské státy EU, Velká Británie a Norsko uplatňují v praxi sedm různých typů politik zmírňujících dopady růstu cen energií na domácnosti a firmy (tabulka č. 1). Patří mezi ně sociální dávky ohroženým skupinám obyvatel (vč. voucherů), snížená daň ze spotřeby energie či snížená sazba DPH, regulace maloobchodních cen energií, regulace velkoobchodních cen energií, regulace cen státních energetických firem, daň z neočekávaných (*windfall*) zisků a podpora podnikům (Sgaravatti – Tagliapietra – Zachmann, 2021).

Graf č. 3 Ztráta kupní síly v důsledku inflace dle příjmů a typů domácností (duben 2021 – duben 2022)

Zdroj: Vlastní výpočty na základě dat ČSÚ

Tabulka č. 1 **Druhy politik zacílených na zmírňování dopadů vysokých cen energií a státy, kde jsou uplatňovány** (červen 2022)

	Typ politiky	Státy, které politiky implementují nebo je navrhuji
1.	Sociální dávky ohroženým skupinám obyvatel (vč. energetických voucherů)	Všechny státy EU (kromě Bulharska a Maďarska) Energetické vouchery: Francie, Slovinsko, Řecko, Španělsko, Rumunsko
2.	Snížená sazba daně na energii nebo DPH	Všechny státy EU (kromě Bulharska, Dánska, Řecka, Litvy a Lucemburska), Velká Británie a Norsko
3.	Regulace maloobchodních cen energií	Belgie, Bulharsko, ČR (návrh) , Estonsko, Litva, Polsko, Rumunsko, Španělsko, Velká Británie
4.	Regulace velkoobchodních cen	Francie, Portugalsko, Španělsko
5.	Regulace cen státních energetických firem	Kypr, Francie, Řecko, Portugalsko
6.	Daň z neočekávaných zisků	Bulharsko, Německo (návrh), Rumunsko, Slovensko, Slovinsko (diskutováno), Španělsko, Velká Británie
7.	Podpora podnikům	Rakousko, Bulharsko, ČR (diskutováno) , Estonsko, Finsko, Řecko, Itálie, Norsko, Slovinsko, Španělsko, Velká Británie

Zdroj: Uspořádáno na základě Sgaravatti – Tagliapietra – Zachmann (2021).

Doporučení

- (i) Nedávné zvýšení cen elektřiny a plynu bude mít závažné dopady na domácnosti rodičů-samoživitelů, pokud jim vláda neposkytne dostatečnou pomoc.
- (ii) Celková roční ztráta kupní síly v důsledku inflace je 15 179 Kč u nízkopříjmových domácností a 20 445 Kč u domácností rodičů-samoživitelů. Jednorázová finanční pomoc ve výši 5 000 Kč na každé dítě poskytnutá vládou ČR není plnou kompenzací ztráty kupní síly nízkopříjmových domácností a domácností rodičů-samoživitelů. Kompenzace ztráty kupní síly by měla být dlouhodobější, nikoli jednorázová.
- (iii) Kompenzace ztráty kupní síly v důsledku inflace může zahrnovat různé formy pomoci. Mimořádný přírůstek na dítě lze například kombinovat s energetickým voucherelem nebo příspěvkem na výdaje na elektřinu pro nízkopříjmové domácnosti s dětmi.
- (iv) Zavedení nových nebo navýšení současných sociálních dávek, cenové regulace či daňové změny se v zahraničí používají pro zmírňování nepříznivých dopadů inflace. Cenová regulační politika však může spotřebitele a firmy odrazovat od efektivního nakládání s energiemi nebo od přechodu na alternativní zdroje energie, což následně

povede ke zvýšení emisí skleníkových plynů a silnější závislosti na fosilních palivech. Proto doporučujeme pomoc ve formě přímých finančních kompenzací nebo energetických voucherů pro zranitelné skupiny obyvatelstva (Bethuynne a kol., 2022).

- (v) Vzhledem k odlišným dopadům inflace na kupní sílu různých skupin obyvatel by i kompenzace ztráty kupní síly měla být nejednotná. Pomoc by se měla zaměřit především na nejzranitelnější skupiny, tj. na nízkopříjmové domácnosti a domácnosti rodičů-samoživitelů.

Literatura

Adunts, D., Kurylo, B., Špeciánová, J. (2022). Inflation Inequality in the Czech Republic. (v tisku)

Amble, N., Stewart, K. (1994). Experimental price index for elderly consumers. *Monthly Labor Review*, 117(5), 11–16.

Bethuynne, G. a kol. (2022). Targeted income support is the most social and climate-friendly measure for mitigating the impact of high energy prices. In: *VoxEU.org* [online]. 6. 6. 2022 [cit. 24. 7. 2022]. Dostupné z: <https://voxeu.org/article/targeted-income-support-mitigate-impact-high-energy-prices>

Garner, T. I., Johnson, D. S., Kokoski, M. F. (1996). An experimental consumer price index for the poor. *Monthly Labor Review*, 119(9), 32–42.

Hobijn, B., Lagakos, D. (2003). Social Security and the Consumer Price Index for the Elderly. *Current Issues in Economic and Finance*, 9(5), 1–7.

Hobijn, B., Lagakos, D. (2005). Inflation inequality in the United States. *Review of Income and Wealth*, 51(4), 581–606.

McGranahan, L., Paulson, A. L. (2005). Constructing the Chicago Fed Income Based Economic Index-Consumer Price Index: Inflation Experiences by Demographic Group: 1983-2005. Working Paper 2005-20.

Sgaravatti, G., Tagliapietra, S., Zachmann, G. (2021). National policies to shield consumers from rising energy prices. In: *Bruegel Dataset* [online]. 4. 11. 2021 [cit. 22. 7. 2022]. Dostupné z: <https://www.bruegel.org/dataset/national-policies-shield-consumers-rising-energy-prices>

Davit Adunts, M.A.

(davit.adunts@vupsv.cz) působí od května 2022 jako výzkumný pracovník ve VÚPSV/RILSA. Věnuje se kvantitativním metodám výzkumu v oblasti trhu práce a ekonomii migrace. Dokončuje doktorské studium na CERGE-EI.

Bohdana Kurylo, M.A.

(bohdana.kurylo@vupsv.cz) působí od května 2022 jako výzkumná pracovníce ve VÚPSV/RILSA. Mezi oblasti jejího výzkumu patří trh práce, kvantitativní metody a ekonomie migrace. Dokončuje doktorské studium na CERGE-EI.

Ing. Jitka Špeciánová, Ph.D.

(jitka.specianova@vupsv.cz) působí od května 2022 jako výzkumná pracovníce ve VÚPSV/RILSA. Zabývá se oblastí trhu práce a systémem sociálního zabezpečení v České republice. Působí také na VŠE v Praze.

Toto dílo podléhá licenci
Creative Commons
Uveďte původ
4.0 Mezinárodní veřejná licence.
(<http://www.creativecommons.org/licenses/by/4.0>)

VÚPSV, v. v. i.
Dělnická 213/12
170 00 Praha 7

tel.: +420 211 152 711
e-mail: vupsv@vupsv.cz
datová schránka: xy9n88n
<https://www.vupsv.cz>

tým: Trh práce
vedoucí týmu:
prof. PhDr. Tomáš Sirovátka, CSc.
tomas.sirovatka@vupsv.cz

© Výzkumný ústav práce
a sociálních věcí, v. v. i.
Praha, 2022

Policy Briefs VÚPSV, v. v. i.
ISSN 2694-9482